

Újpesti Önkormányzati Bölcsődék Intézménye

IV/4. sz. Labdarúgó Bölcsőde

SZAKMAI PROGRAM

2015 – 2018

Az intézmény neve: Újpesti Önkormányzati Bölcsődék Intézménye

IV/4. sz. Labdarúgó Bölcsőde

Telephely: 1047 Budapest, Labdarúgó u. 24.

Elérhetőségek:

Telefon: +36 1 369 1740

e-mail: labdarugobolcsode@ujpestibolcsik.hu

honlap: www.ujpestibolcsik.hu

Fenntartó neve: Budapest Főváros IV. kerület Újpest Önkormányzat

A működtető intézmény neve, címe: Újpesti Önkormányzati Bölcsődék Intézménye

1041 Budapest, Lőrinc u. 35-37.

A működtető intézmény vezetője: Kocsis Ildikó Edit

Működési engedély száma: V-C-020/485-6/2012

Ágazati azonosító:S0044900S0064864

A Szakmai Program érvényes: 2015. – 2018.

Készítette: Huszti Mariann, bölcsődevezető

Programfelelős: Huszti Mariann, bölcsődevezető

Kelt: Budapest, 2015. 01. 05.

TARTALOMJEGYZÉK

1.	BEVEZETÉS.....	3
2.	HELYZETELEMZÉS.....	4
2.1.	Az ellátandó célcsoport.....	4
2.2.	Az ellátandó terület jellemzői.....	4
3.	KÜLDETÉSNYILATKOZAT.....	4
3.1.	Pedagógiai hitvallásunk.....	4
3.2.	A kisgyermeknevelő, mint modell.....	5
4.	HUMÁNERŐFORRÁS.....	6
5.	DOLOGI-TÁRGYI FELTÉTELEINK.....	7
6.	A BÖLCSŐDE ALAPFELADATA.....	7
7.	A BÖLCSŐDE EGYÜTTMŰKÖDÉSE.....	8
7.1.	Intézményen belüli együttműködés.....	8
7.2.	Más intézményekkel történő együttműködés.....	9
8.	A BÖLCSŐDEI NEVELÉS-GONDOZÁS.....	9
8.1.	A bölcsődei nevelés-gondozás célja.....	10
8.2.	A bölcsődei nevelés-gondozás alapelvei.....	10
8.3.	A bölcsődék nevelési-gondozási alapfeladatai.....	12
8.4.	A bölcsődei nevelés-gondozás főbb helyzetei.....	13
8.4.1.	A gondozás.....	13
8.4.2.	A játék.....	15
9.	A BÖLCSŐDEI ÉLET SZERVEZÉSE.....	17
9.1.	Gyermekcsoportok szervezése.....	17
9.2.	Napirend.....	17
10.	GYERMEKÉLELMÉZÉS BÖLCSŐDÉNKBEN.....	18
11.	AZ ELLÁTÁS IGÉNYBEVÉTELENEK MÓDJA.....	19
12.	A BÖLCSŐDE SZOLGÁLTATÁSÁRÓL SZÓLÓ TÁJÉKOZTATÁS HELYI MÓDJA.....	20
12.1.	Nyilvánosság.....	20
12.2.	Kapcsolattartás a szülőkkel.....	20
13.	AZ ELLÁTOTTAKÉS A SZOLGÁLTATÁST VÉGZŐK JOGAINAK VÉDELME.....	21
13.1.	Az ellátottak jogainak védelme.....	21
13.2.	A szolgáltatást végzők jogainak védelme.....	21
14.	ZÁRSZÓ.....	22
15.	IRODALOMJEGYZÉK.....	23
16.	MELLÉKLETEK.....	23
16.1.	Megállapodás.....	23
16.2.	Házirend.....	23
16.3.	SZMSZ.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
17.	ORGANOGRAM.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

A gyermek a legtökéletesebb teremtmény, mert egyedül ő tudja megalkotni saját egyéniségét.

A gyermek lelke lágy viaszhoz vagy fehér papírhoz hasonló, ahová magának a gyermeknek kell belevésni a képzeteket."

/Maria Montessori/

1. BEVEZETÉS

A Labdarúgó Bölcsőde közel 63 éve neveli és gondozza a gyermekeket kiváló szakemberek közös együttműködésével. Céлом az eddigi szakmai színvonal megtartása, magasabb szintre emelése, valamint a gyermekek egészséges fejlődésének elősegítése.

Köszönöm a Labdarúgó Bölcsőde valamennyi kisgyermeknevelő munkatársának a program előkészítésében és kidolgozásában felvállalt és teljesített munkáját.

Kívánom, hogy ez a közös munka, erősítsen meg mindenkit nevelési-, gondozási-, és pedagógiai hitvallásában, hogy a jövőben is együtt dolgozhassunk a gyermekekért, és formálhassuk a bölcsőde arculatát. Fő feladatunk a Szakmai Program megvalósítása, mely alkalmazása során figyelembe vesszük a gyermekek és a szülők igényeit

Budapest, 2015.

Husztai Mariann

Bölcsődevezető

2. HELYZETELEMZÉS

Bölcsődénk 1952-ben nyitotta meg kapuit. Újpest, Megyernek elnevezett részén, kertvárosias, frekventált környezetben helyezkedik el, melynek köszönhetően könnyen megközelíthető a bölcsőde. Jelenleg 3 gondozási egységgel működik. Az épület ideális környezetet nyújt a 0-3 éves gyermekek gondozásához, és neveléséhez. Vannak ugyan folyamatos megoldásra váró feladatok, jelenleg adottak a működéshez elengedhetetlenül szükséges feltételek. A bölcsőde megszüntetett egységében felnőtt orvosi rendelő üzemel.

2.1. Az ellátandó célcsoport

Bölcsődénkben ellátjuk azokat a kisgyermeket, akiknek szülei munkavállalásuk miatt nem tudják megoldani gyermekeik napközbeni felügyeletét, valamint újpesti lakcímmel rendelkeznek.

Továbbá férőhelyet biztosítunk azon gyermekeknek, akiknek szociális vagy egyéb ok miatt szükséges a bölcsődei nevelés, gondozás. A jelenleg ellátottak közel 10%-a rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesül, valamint hasonló számban érkeznek 3- vagy többgyermekes családokból a gyermekek.

2.2. Az ellátandó terület jellemzői

Az ellátást igénybe vevők életkörülményei eltérő képet mutatnak. A bölcsőde közvetlen közelében számos önkormányzati bérlakás található, Megyer-Káposztásmegyer határán sorházi lakásokban élnek a családok. A gyermekeink kétharmada családi házas területekről érkezik, míg egyharmada bérlakásokról.

3. KÜLDETÉSNYILATKOZAT

3.1. Pedagógiai hitvallásunk

Biztonságérzetet nyújtó, érzelem gazdag környezet kialakítása, melyben a gyermek saját képességei szerint fejlődhet, megízlelheti az önfelelt aktív játék örömét, mely képessé teszi a későbbi élet során a kreatív továbbfejlődésre, élmény és fantázia világa gazdagodhat, és kialakulhat az esztétikum iránti érzékenysége.

A bölcsődei nevelésben nagyon fontos a személyre szóló bánásmód, mely a gyermekek egyéni sajátosságához és igényeihez igazodó gondozást és nevelést jelenti. Ebben a folyamatban nincs kiinduló és elérendő fejlettségi szint, hiszen a bölcsődei felvételnek sincsenek tanult fejlettségi kritériumai (pl.: nem kell tudni önállóan enni, szobatisztának lenni, beszélni stb.).

Arra törekszünk, hogy a gondjainkra bízott gyermekekből a körül ölelő világra nyitott, érdeklődő, fogékony, önállóan gondolkodni tudó emberek váljanak. Ezen tulajdonságok megszerzése közben sajátíthatják el a társadalmi együttélés alapvető szabályait, mely a későbbiekben segíti a társadalomba való beilleszkedésüket. Az élet első éveiben ezt csak az egyéni fejlődési ütemükhöz igazodó fejlesztéssel lehet elérni.

3.2.A kisgyermeknevelő, mint modell

A jó kisgyermeknevelő: leginkább a jó kertészhez hasonlít. Szeret aprólékos gondot dolgozni, élvezni, hogy munkája nyomán fejlődés fakad, és örömet szerez neki a fejlődés megfigyelése. Gondoskodásáért nem vár hálát, heves szenvedélyeket visszafizetésként, hanem örömet leli magában a gondoskodásban és annak eredményében. Nem szüksége, hogy minduntalan beavatkozzék abba, ami történik, hanem van türelme várni, megfigyelni, de ha szükség van a beavatkozásra, azt körültekintően, tapintatosan teszi.

Rendelkezik a figyelem összpontosításának és megosztásának képességével, jó hallási és látási emlékezettel, áttekintőképesség és megfelelő munkaszervezési adottságokkal, hogy a váratlan feladatokat be tudja illeszteni a munka normális menetébe.

Kiegyensúlyozott, nyugodt, biztonságos a testmozgása. Mozdulatai lágyak, puhák és finomak. A kisgyermeknevelő legfontosabb „munkaeszköze” az érték, mivel mindent, amit tesz, azt valamilyen érték jegyében teszi, illetve minden tette értékhordozó és értékközvetítő.

Bölcsődés korban, de későbbi életkorban is a példa a leghatásosabb nevelő erők egyike. Ebben az életkorban különösen meghatározó a nevelő-gondozó személyisége, hiszen a gyermek teljesen kritikátlanul, válogatás nélkül utánoz, kizárólag a szeretet és érzelmileg legközelebb álló felnőtt kedvéért.

A kisgyermeknevelő biztonságot és harmóniát sugárzó egyénisége, feltétlenül hatni fog a gyermeki személyiség fejlődésére. Napközben helyettesítenie kell az anyát, a biztonságérzetet öleléssel, simogatással és szeretgetéssel kell biztosítani. El kell fogadnia, hogy nemcsak ő irányíthatja a gyermeket, hanem a gyermek is hat rá. Kapcsolatuk aktív és kölcsönös. Ez a

nevelői magatartás feltételezi az önállóság, a rugalmasság, a döntési- és helyzetfelismerő képesség meglétét.

4. HUMÁNERŐFORRÁS

A gyermekek gondozását és nevelését szakképzett kisgyermeknevelők végzik különböző szakmai képesítéssel. Így munkatársaink csecsemő- és kisgyermeknevelő, - gondozó (BA alapszak) csecsemő-és gyermeknevelő-gondozók (*felsőfokú képzettség*), csecsemő és kisgyermekgondozók (*emeltszintű képzettség*), és csecsemő- és gyermekgondozók (*középfokú képzettség*).

Bölcsődei dolgozók:

• Bölcsődevezető	1 fő
• Kisgyermeknevelő	14 fő
• Szakácsnő	1 fő
• Konyhalány	1 fő
• Takarítónő	3 fő
• Mosónő	1 fő
• Házimunkás	1 fő
• Bölcsődeorvos	1 fő

A nem kisgyermeknevelő munkakörben alkalmazott dolgozók akkor tudják eredményesen segíteni a munkát, ha látják helyüket, szerepüket a bölcsőde egészében.

Olyan empátiás képességgel kell rendelkezniük, amely alkalmassá teszi őket arra, hogy megfelelő társaik legyenek a kisgyermeknevelőknek a gyermeki személyiség kibontakoztatásában.

Megfelelő szintű folyamatos tájékoztatás után tudniuk kell milyen célok érdekében, hogyan kívánják a kisgyermeknevelők a gyermekcsoport nevelését és gondozását megvalósítani, és ennek megfelelően járuljanak hozzá a nevelés-gondozás eredményességéhez.

5. DOLOGI-TÁRGYI FELTÉTELEINK

- **Átadó helyiség:** alapterülete és felszereltsége megfelelő. Kielégíti a különböző életkorú gyermekek öltöztetési igényeit, jellel ellátott bölcsődei öltözőszekrényeket biztosítunk.
- **Fürdőszoba:** kielégíti a napjainkban kívánatos gondozási- és nevelési igényeket. Felszereltsége az előírásoknak megfelelő.
- **Gyermekszoba:** a szobákat úgy rendezzük be, hogy a kicsik egészséges fejlődése biztosítva legyen, mozgás és játékigényük kielégítést nyerhessen, kedvükre játszhassanak társaikkal és kisgyermeknevelőjükkel. A bútorokat, a mozgásfejlesztő eszközöket a gyermekek növekedése során folyamatosan megfelelő méretűre cseréljük. A csoportszoba berendezésénél, a játékok kiválasztásánál a gyermekek életkori sajátosságait, eltérő igényeit is figyelembe vesszük.
- **Só - szoba:** Himalája típusú só-játszószoba só- homokozóval. A gyerekek és kisgyermeknevelők szervezett formában, alcsoportonként hetente 2-3 alkalommal 25-30 percet tartózkodnak a helyiségben.
- **Játsszókert:** A bölcsődénk játszókertje gyermekközpontú szemléletet tükröz. A bölcsődés korú gyermek apró természetéhez illő felszerelést (rögzített és mobil kerti, ill. nagymozgás fejlesztő játékok), és a futkározáshoz sok szabad teret talál. A beépített játékeszközök biztonsággal használhatók egyedül. Kertünk nagy füves területei ideális a futkosáshoz, az ugráláshoz, az ülő játékhoz. A homokozó a legkisebbeknek való változatban készült. Az árnyat adó fáink védelmet nyújtanak a tűző nap melege ellen. Nyáron különösen sok időt töltenek a ránk bízott gyermekek a szabadban. Ilyenkor alkalom nyílik a pancsolásra. A kertben tartózkodás a szobai játék egyformaságát megszakítja, változatosságot, vidámságot jelent. Télen (bár lényegesen kevesebb időt lehet a szabadban tölteni) is vidám gyermekektől hangos a kert. Lehet a friss hóban szaladgálni, szánkózni, havat lapátolgatni a kisvödrökbe.

6. A BÖLCSŐDE ALAPFELADATA

A IV. kerület területén a kisgyermekes intézményes napközbeni ellátása bölcsődei és családi napközi formában biztosított.

Bölcsődénk alaptevékenysége *napközbeni ellátást* nyújtani a gyermekek számára, a szülők munkaideje alatt, továbbá a 3 éven aluli gyermekek gondozása-nevelése, harmonikus testi-szellemi fejlődésének segítése az életkori és egyéni sajátosságok figyelembevételével. A fenntartói döntés alapján a *nyitvatartási idő*- napi 11 óra. Ennek megfelelően bölcsődénk *hétfőtől – péntekig, 6,30-tól – 17,30-ig* fogadja a gyermekeket. A Labdarúgó Bölcsőde 76 gyermek számára biztosítja a napközbeni ellátást.

„A bölcsőde a gyermekjóléti alapellátás része, a családban nevelkedő – 20 hetestől – 3 éves korú – gyermekek napközbeni ellátását, szakszerű gondozását és nevelését végző intézmény.

Ha a gyermek a 3. évét betöltötte, a bölcsődei gondozási-nevelési év végéig maradhat a bölcsődében. Amennyiben még nem érett az óvodai nevelésre, a 4. életévének betöltését követő augusztus 31-ig tovább gondozható a bölcsődében.” (15/1998 (IV. 30.) NM r. 35. § (2) 36. § (2)). A bölcsőde vállalhatja a hat éven aluli sajátos nevelési igényű gyermekek gondozását. (15/1998. (IV.30.) NM r. 35 §. (3) bekezdés.)

A szakmai program figyelembe veszi a bölcsődékben folyó nevelő-gondozó munka szakmai alapelveit. Ezeknek az elveknek az elfogadása és a gyakorlatban való alkalmazása a bölcsőde nevelő-gondozó munkájának minimum követelménye.

7. A BÖLCSŐDE EGYÜTTMŰKÖDÉSE

7.1. Intézményen belüli együttműködés

Célunk, hogy a meghatározott szakmai alapelvek mentén a lehető legtökéletesebb ellátást biztosítsuk a kisgyermekeknek, éppen ezért elengedhetetlen a rendszeres kapcsolattartás az intézmény vezetőjével és szaktanácsadójával, továbbá az egységesség fenntartása érdekében és tapasztalatcsere céljából folyamatos a kapcsolat az Újpesti Önkormányzati Bölcsődék Intézménye további 8 bölcsődei részlegével.

A Bölcsőde Központban megrendezésre kerülő Kreatív Műhely és Kisgyermeknevelői Klub házi továbbképzések keretein belül lehetőséget ad a rendszeres és célirányos önképzésnek. Az itt szerzett tapasztalatokat és ötleteket a bölcsődénk kisgyermeknevelői mindennapos nevelői, gondozói tevékenységükbe.

A szakmai tudás bővítése akkreditált továbbképzések által is megvalósítható.

7.2.Más intézményekkel történő együttműködés

- Aranyalma Óvoda

Bölcsődénk „társ”óvodája az Aranyalma Óvoda, mellyel sikeres az együttműködésünk. A tőlünk elbúcsúzott gyermekeket meglátogatjuk, nyomon követjük óvodai életüket.

- Eötvös Loránd Tudományegyetem

Az egyetemen 2012-ben indult BA képzés keretein belül a csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszak. A felsőoktatási intézmény hallgatóit bölcsődénk fogadja, ezáltal igyekszünk a lehető legmagasabb színvonalon átadni szakmai tudásunkat és a bízunk abban, hogy a pályakezdő kisgyermeknevelők beépítik nevelőmunkájukba a nálunk tapasztaltakat.

- Raoul Wallenberg Szakközépiskola és Szakiskola

Az intézmény középiskolai szinten képzik a csecsemő- és kisgyermeknevelőket. A diákok az aktuális félévre vonatkozó és tanévzáró gyakorlatukat töltik nálunk, miközben megszerzik a szakmához szükséges kompetenciákat.

Nemzetközi kapcsolatokra is lehetőségünk adódott, mely során Hollandiából érkezett nevelőkkel cserélhettünk tapasztalatot.

- Kanizsai Dorottya Egészségügyi Szakképző Iskola

Az innen érkező diákok különböző szakokon tanulnak, mint például ápoló, szociális gondozó. A tanulók gyakorlatuk során megismerkednek a bölcsődei ellátás egy-egy szeletével.

- Újpesti Gyermejjóléti Szolgálat

Bölcsődei dolgozóként és a jelzőrendszer tagjaként kötelességünk, hogy gyermekbántalmazás vagy - veszélyeztetés esetén jelezzük azt a Gyermejjóléti Központ felé. Tapasztalatcserére lehetőségünk nyílik a jelzőrendszeri tanácskozások alkalmával.

8. A BÖLCSŐDEI NEVELÉS-GONDOZÁS

A Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet által kiadott módszertani levél, mely a bölcsődei nevelés-gondozás szakmai szabályait tartalmazza (2009.), az alábbiakban ismertetett alapelveket emeli ki a bölcsődei élet megszervezésének egységes értelmezése érdekében.

8.1.A bölcsődei nevelés-gondozás célja

- A családban nevelkedő kisgyermek számára a családi nevelést segítve, napközbeni ellátás keretében elősegíteni a harmonikus fejlődést.
- A hátrányos helyzetű (szegény, periférián élő) családok gyermekei esetében a hátrányok és következményeinek enyhítése.
- SNI gyerekek esetében a gondozásba ágyazott fejlesztés formájában segíteni a rehabilitációt és rehabilitációt (ezek segítik az egyenlő esélyekhez jutást, a társadalmi beilleszkedést).

A fentieket figyelembe véve bölcsődénk célja a gyermek testi-lelki szükségleteinek kielégítése, személyiségfejlődésének elősegítése, mely a tevékenységek által és a tevékenységeken keresztül történik.

A nevelés, mint „tudatos értékválasztás” a gondozási és nevelési helyzetekbe beépített tevékenységek által valósítható meg, hiszen a gyermek állandó tevékenykedés közben fejlődik.

8.2.A bölcsődei nevelés-gondozás alapelvei

A családi nevelés elsődlegességének tisztelete

A gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége. A bölcsőde a családi nevelés értékeit, hagyományait és szokásait tiszteletben tartva és lehetőség szerint erősítve vesz részt a gyermek gondozásában, nevelésében, ill. szükség esetén lehetőségeihez mérten törekedve a családi nevelés hiányosságainak kompenzálására, korrigálására. Mindezek értelmében fontos tehát a szülők számára lehetővé tenni a tevékeny, különböző szinteken és módokon megvalósuló bekapcsolódást a bölcsőde életébe.

A gyermeki személyiség tiszteletének elve

A gyermeket – mint fejlődő személyiséget – a kisebb körű kompetenciából fakadó nagyobb segítségigénye/ráutaltsága miatt különleges védelem illeti meg. A bölcsődei nevelés-gondozás érték közvetítő folyamat, amelyet a gyermeki személyiség teljes kibontakoztatására, a személyes, a szociális és a kognitív kompetenciák fejlődésének segítésére irányul, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartásával.

A gondozás és nevelés egységének elve

Kisgyermeknevelőink jól tudják, hogy a gondozás és a nevelés a rájuk bízott gyermekek esetében elválaszthatatlan egységet alkotnak. Így a gondozás minden helyzetében nevelőmunkát is folytatnak, melynek során a lehető legtöbb információt - társadalmi normát és szabályt - közvetítenek a gyermekeknek, mely elengedhetetlenül szükséges egészséges szocializációjukhoz. A gyermekek nevelését azonban nem korlátozzák csak a gondozási helyzetekre.

Az egyéni bánásmód elve

A gyermek fejlődéséhez alapvető feltétel a felnőtt őszinte érdeklődése, figyelme, megbecsülése, a kompetenciájának elismerésén alapuló választási lehetőség biztosítása az egyes élethelyzetekben, a pozitív megnyilvánulások támogatása, megerősítése, elismerése. A kisgyermeknevelő meleg, szeretetteljes odafordulással, a megfelelő környezet kialakításával, a gyermek életkori- és egyéni sajátosságait, fejlettségét, pillanatnyi fizikai és pszichés állapotát, hangulatát figyelembe véve segíti a gyermek fejlődését. Fontos, hogy a bölcsődébe járó gyermekek mindegyike folyamatosan érezze a róla gondoskodó felnőtt elfogadását akkor is, ha lassabban fejlődik, ha esetleg több területen jelentős eltérést mutat az átlagos fejlődéstől, ha sajátos nevelési igényű, ha viselkedése bizonyos esetekben különbözik a megszokottól, emiatt nehezebben kezelhető. A kisgyermeknevelő elfogadja, tiszteletben tartja a gyermek vallási, nemzetiségi/etnikai, kulturális... stb. hovatartozását, és a lehetőségek szerint segíti az identitástudat kialakulását és fejlődését, segíti a saját és a más kultúra és a hagyományok megismerését és tiszteletben tartását.

A biztonság és a stabilitás elve

A gyermek személyi- és tárgyi környezetének állandósága („saját” gondozónő-rendszer, felmenőrendszer, csoport- és helyállandóság) növeli az érzelmi biztonságot, alapul szolgál a tájékozódáshoz, a jó szokások kialakulásához.

A napirend folyamatosságából, az egyes mozzanatok egymásra épüléséből fakadó ismétlődések tájékozódási lehetőséget, stabilitást, kiszámíthatóságot eredményeznek a napi események sorában, növelik a gyermek biztonságérzetét.

A gyermek új helyzethez való fokozatos hozzászoktatása segíti alkalmazkodását a változások elfogadását, az új megismerését, a szokások kialakulását. A biztonság nyújtása természetesen magában foglalja a fizikai és pszichikai erőszak minden formájától való védelmet is.

Az aktivitás, az önállósulás segítésének elve

A gyermek ösztönzése, megnyilvánulásainak elismerő, támogató, az igényekhez igazodó segítése, az önállóság és az aktivitás tevékenység-specifikusságának, fizikai és pszichés állapottól függésének elfogadása, a gyermek felé irányuló szeretet, elfogadás és empátia fokozzák az aktivitást és az önállóság iránti vágyat.

A biztonságos és tevékenységre motiváló személyi és tárgyi környezet megteremtése, a próbálkozásokhoz elegendő idő biztosítása, a gyermek meghallgatása, véleményének figyelembevétele, a kompetenciájának megfelelő mértékű döntési lehetőség biztosítása a bölcsődei nevelés-gondozás egyik kiemelt feladata.

A kisgyermeknevelő az élményszerzés lehetőségének biztosításával, saját példamutatásával, az egyes élethelyzeteknek a gyermek számára átláthatóvá, befogadóvá, kezelhetővé tételével, a tapasztalatok feldolgozásának segítségével, az egyes viselkedésformákkal való próbálkozások bátorításával segíti a tanulást.

Az egységes nevelő hatások elve

A nevelés értékközvetítés és értékteremtés egyben.

Eredményessége érdekében fontos, hogy a gyermekkel foglalkozó felnőttek – a közöttük lévő személyiségbeli különbségek tiszteletben tartásával – a gyermek elfogadásában, a kompetenciájának és pillanatnyi szükségleteinek megfelelő fizikai és érzelmi biztonság és szeretetteljes gondoskodás nyújtásában, öntevékenységének biztosításában egyetértsenek, az alapvető értékek, erkölcsi normák és célok tekintetében nézeteiket egyeztessék, nevelői gyakorlatukat egymáshoz közelítsék.

8.3.A bölcsődéni nevelési-gondozási alapfeladatai

Egészségvédelem, az egészséges életmód megalapozása

- A fejlődéshez szükséges egészséges és biztonságos környezet kialakítása,
- primer szükségletek egyéni igények szerinti kielégítése (étkezés, alvás),
- egészségvédelem, egészségnevelés,
- környezethez való alkalmazkodás, környezetvédelem,
- alapvető higiénés, ill. kulturhigiénés szokások kialakulásának segítése.
- Szükség esetén speciális szakember bevonásával prevenciós és korrekciós feladatok ellátása

Az érzelmi fejlődés és a szocializáció segítése

- Derűs légkör biztosítása, a bölcsődébe kerüléssel járó nehézségek lehetőség szerinti megelőzése, ill. csökkentése, a gyermekek segítése az átélt nehézségek feldolgozásában,
- a kisgyermeknevelő-gyermek között szeretetteljes, érzelmi biztonságot jelentő kapcsolat kialakulásának segítése (egyéni bánásmód, felmenőrendszer),
- az egyéni szükségletek kielégítése a csoportban élés helyzetében, a szocializáció, az éntudat egészséges fejlődésének segítése,
- a társas kapcsolatok alakulásának, az együttélés szabályai elfogadásának, a másik iránti nyitottság, empátia és tolerancia fejlődésének segítése,
- megteremteni a lehetőséget a kisgyermeknevelővel és a társakkal való közös élmények szerzésére,
- a kommunikatív képességek fejlődésének segítése a kommunikációs kedv felébresztésével és fenntartásával (meghallgatás, figyelem, kérdések megválaszolása).

A megismerési folyamatok fejlődésének segítése

- A gyermek életkorának, érdeklődésének megfelelő tevékenységek lehetőségének biztosítása,
- az önálló aktivitás és a kreativitás támogatása,
- ismeretnyújtás,
- a gyermek tevékenységének támogató-bátorító odafigyeléssel kísérése, megerősítése,
- a gyermek igényeihez igazodó közös tevékenységek során élmények, viselkedési és helyzet-megoldási minták nyújtása,
- az önálló véleményalkotásra, a döntésre, a választásra való képessé válás segítése.

8.4.A bölcsődei nevelés-gondozás főbb helyzetei

A gondozás és a játék a bölcsődei élet egyenrangúan fontos helyzetei, melyekben lényeges a gyermek szabad aktivitás iránti igényének és kompetencia érzésének erősítése.

8.4.1. A gondozás

A csecsemő és a kisgyermek nevelésének legfontosabb területe a gondozás. A gyermek elsősorban ezekben a helyzetekben van kettőben gondozójával, aki ilyenkor nyújthatja neki azt a megkülönböztetett figyelmet, amelynek talaján a jó kapcsolat kialakulhat. Ilyenkor

beszélhet a kisgyermeknevelő leginkább személyhez szólóan a gyermekhez, s nem is csak az önálló evés, öltözés, vetkőzés, kézmosás vagy bili használat megtanulása érdekében. Hanem azért is, mert gondozás közben, testi szükségleteinek kielégítése kapcsán tanulja meg a gyermek – azon keresztül, hogy gondozója a szükségleteit kielégíti – jelezni, majd felismerni és differenciáltan kifejezni magukat a szükségleteket, az azok kielégítésével kapcsolatos igényeit, a kielégítettség után érzett megelégedést, ami egyúttal feltétele annak, hogy a tárgyi világ felé érdeklődéssel forduljon. Túlzás nélkül lehet azt állítani, hogy a gyermek elsősorban gondozás közben, testi szükségletei kielégítése kapcsán ismeri meg önmagát és gondozóját. A szükségletek érzékelésén és azok kifejezésére kapott válaszon keresztül tanulja meg magát a szükségletet (azt, hogy éhes vagy szomjas stb.), és azt is, hogy ő az, aki éhes vagy szomjas. Sőt azt is, hogy noha a felnőtt az, aki e feszültségeket megszünteti, ő maga előmozdíthatja ezt, ha megfelelő jelt ad a megszüntetés érdekében. Ha a felnőtt gondozás közben figyel a gyermek jelzéseire, s azok figyelembevételével eteti, fürdeti, öltözteti, vetkőzteti, akkor módot ad neki arra, hogy kezdettől fogva „bele is szólhasson” gondozásának menetébe, szükségletei kielégítésének módjába. Ez a szociális kompetencia kialakulásához vezet, ami az aktív szociális beilleszkedés alapja.

Az érzelmi fejlődés szempontjából igen fontos szerepe van a gondozás közbeni testi kontaktusnak. Ezért igen nagy hangsúlyt kell helyezni arra, hogy a gondozás közben az „érintő kéz” mozdulata tapintatos és együtt érző legyen. Ezzel biztosíthatja a kisgyermeknevelő a gyermek biztonság érzetét, és így alakul ki a gyermekben, hogy szükségleteinek kielégítése közbeni testi kontaktus örömforrás mindkettőjük számára.

Gondolni kell arra is, hogy a gondozás részét képezi annak a folyamatnak, amelyen keresztül a gyermek a saját testét megismeri. A testséma kialakulásában fontos szerepet játszik a saját testével és testrészeivel végzett tevékenység, sőt valószínűleg a mások testének, mozgásának látása, tapasztalása is. Egész életére, személyiségére, önmagáról alkotott képének és önbecsülésének alakulására, nemi szerepének vállalására s majdani szülői magatartására is kihat az, hogy saját testét, az azzal való bánást és annak funkcióit milyennek, önmaga és gondozója számára kellemesnek vagy kellemetlennek éli meg.

Csak a jó gondozás része a nevelői munkának. A nem megfelelő, pedig gátja a személyiség egészséges alakulásának. Ha a szükségleteket nem megfelelően elégítik ki, a fizikai biztonságérzet hiánya gátlás alá vonja a gyermek érdeklődését önmaga és a külvilág iránt, korlátozza belülről fakadó aktivitásának kibontakozását és szociális beilleszkedését is.

Ezért bölcsődénk kisgyermeknevelői arra törekednek, hogy a gondozás minden esetben bensőséges interakciós helyzet legyen – a kisgyermeknevelő és a gyermek között-, melynek

elsődleges célja a gyermek testi szükségleteinek kielégítése. Továbbá mindig szem előtt tartják, hogy a szociális kompetencia kialakulásának egyik feltétele az, hogy a gyermek csecsemőkortól kezdve aktívan vehessen részt a gondozási helyzetekben, lehetősége legyen úgy próbálkozni, hogy közben érzi a kisgyermeknevelő figyelmét, biztatását, támogató segítségét. Sikeres próbálkozásait megerősítéssel, dicséréttel jutalmazták (ez növeli az együttműködési kedvet), a sikertelenség viszont nem kap elmarasztalást. Lényegesnek tartják az elegendő idő biztosítását, mivel az egyes mozzanatok megtanulása hosszú gyakorlást igényel.

Különös gondot fordítanak a kommunikáció érzelmi töltésére, mivel a kisgyermeknevelőnek a gyermekről adott jelzései kihatnak az önelfogadásra és a pozitív énkép kialakulására, melyek nagymértékben befolyásolják a személyiség egészséges alakulását.

S végül, de nem utolsó sorban, tudatában vannak, hogy minden gondozási helyzet jól felhasználható az információk átadására a folyamatban használatos tárgyi környezet dolgairól.

8.4.2. A játék

Az ismeretek átadásának másik színtere a játéktevékenység, mely végigkíséri az embert egész élete során, s közben elősegíti a testi, az értelmi, az érzelmi és a szociális fejlődését.

Személyiségformáló erejét csak úgy lehet megtartani, ha megfelelő szakmai tudás birtokában, a gyermek érdekeit mindig szem előtt tartva, a személyi- és tárgyi feltételek biztosítása mellett szervezzük meg a játék feltételeit. Mindezeket alátámasztja *Krupszkaja meghatározása*, miszerint „... a gyermek számára a játék, tanulás, a játék munka, a játék a nevelés komoly formája. A játék hatására sokféle személyiségvonás alakulhat ki a gyermekben. Ahhoz, hogy ezek a legmegfelelőbbek legyenek, helyesen kell hatnunk a játékra. Csak helyes irányítás révén válik a gyermek legfőbb tevékenységéből a nevelés egyik fő eszközévé.”

A kisgyermeknevelő a játék feltételeinek biztosításával és nevelői magatartásával támogatja az elmélyült, nyugodt játéktevékenységet, a kreativitást. A gyermek igényeitől és a helyzettől függően kezdeményez, szerepet vállal a játékban, annak tartalmát ötleteivel, javaslataival színesíti. A játék ad elsősorban lehetőséget a társas-kapcsolatok fejlődésére is. A többi gyermekkel való együttlét örömforrás a kisgyermek számára, a társak viselkedése mintát nyújt, segítve a szociális képességek fejlődését.

Játék és tanulási tevékenység

A játék nemcsak azért kitűnő talaja a fejlesztésnek, mert általa szinte észrevétlenül tanul a gyermek, hanem azért is, mert a játék közben ismerkedik, ill. megismeri az őt körülvevő környezettel, majd időben előrehaladva kiélheti, kipróbálhatja, feldolgozhatja és gyakorolhatja az életben előforduló szituációkat, az őt érő élményeket. A játék tehát olyan komplex tevékenységforrás, melyet a kisgyermeknevelőnek tudatosan kell felhasználnia a nevelés folyamatában, célja eléréséhez.

Nagyon fontosnak tartjuk az olyan hangulatok, inger gazdag tárgyi lehetőségek megteremtését, melynek hatására a gyermek spontán játéka, tevékenysége önmagától beindul. Ettől függetlenül szükség van a kisgyermeknevelő által kezdeményezett vagy irányított játéktevékenységre is, hiszen a játék kicsiben maga az élet – megtanít a környezetünkhöz való alkalmazkodásra –, éppen ezért az életre nevelés a játék segítségével teljesebben ki.

A kisgyermeknevelő feladatai a játékkal kapcsolatban:

- Nyugodt légkör biztosítása, az elmélyült játék feltételeinek megteremtése.
- A napirenden belül elegendő eszköz, idő, és hely biztosítása.
- Igény szerint kezdeményezés, és szerepvállalás a játékban.
- Az egyéni élményeken túl, közös élményszerzési lehetőségek (együttjátás) biztosítása.
- A gyermeki játék önállóságának biztosítás.

A játéktevékenységhez szükséges eszköztárunk:

- Manipulációs játékok
- Építő, konstruáló játékok
- Utánzó, és szerepjátékok eszközei
- Képességfejlesztő játékok
- Nagymozgásokat fejlesztő játékok
- Udvari játék eszközök

A játékfajtaikat úgy válogatjuk össze minden csoport számára, hogy a gyermekek életkorának és fejlettségi szintjének megfelelőek legyenek.

A játék és a tanulás kisgyermekkorban teljes mértékben összekapcsolódik.

Szabadidős tevékenység

A szabadidős tevékenység szerepe rendkívül fontos, hiszen a bölcsődében eltöltött idő legnagyobb részében – a gondozási műveletek kivételével – a gyermekek tevékenysége nem szabad, hogy kötött tevékenység legyen. Ezekben a helyzetekben fejlettségi szintjének megfelelően, szabadon, kedve és igénye szerint választhat, illetve dönthet a felkínált tevékenységi formák között. Színterei lehetnek a bölcsőde épületének helységei és udvara, ahol a tevékenységek végzése közben mindig biztosított a kisgyermeknevelői felügyelet. A szabadidős tevékenységeknek nincs külön eszköztára, mivel minden használható, ami a bölcsődében a gyermekek számára található.

9. A BÖLCSŐDEI ÉLET SZERVEZÉSE

9.1. Gyermekcsoportok szervezése

Bölcsődénkben többféle szempontot kell figyelembe venni a gyermekcsoportok kialakításánál. A bölcsődei gyermekcsoport előírt létszáma 12-14 fő. Gondozási-nevelési filozófiánk része, hogy a gyermek a bölcsődébe járás teljes időtartama alatt ugyanabba a csoportba járjon.

A gyermekeket életkoruk és fejlettségük szerint vesszük fel egy-egy csoportba, de ez nem jelenti azt, hogy nem biztosítjuk egy gondozási egységen belül a csoportok közötti átjárhatóságot.

Meghatározó szempontok:

- A gyermekek életkoruknak, fejlettségüknek és egészségi állapotuknak megfelelő csoportba kerüljenek.
- A gondozási év végén a bölcsődében maradt gyermekek minél kevesebb változást éljenek át (csoportja és kisgyermeknevelője állandó, csak az új társait kell megszoknia).
- A gyermekek érdekeit figyelembe véve, a szülők kérését a lehetőségekhez mérten tudjuk figyelembe venni.

9.2. Napirend

A jól szervezett, folyamatos és rugalmas napirend a gyermekek igényeinek, szükségleteinek kielégítését, a nyugodt és folyamatos gondozás feltételeit biztosítja. Megteremti a biztonságérzetet, a kiszámíthatóságot, az aktivitás és az önállósodás lehetőségét. A gondozás-

nevelés folyamatában az egymást követő események (tisztálkodás, étkezés, játék, alvás) a gyermekek jó közérzetét is megteremtik.

Az optimális napirenden belül az egyes gyermekek igényeit a kisgyermeknevelő úgy tudja kielégíteni, hogy közben a csoport életében is áttekinthető a rendszer, a gyermekek tájékozódhatnak a várható eseményekről, miközben kiiktatódik a várakozási idő. Ez egyben a csoport belső nyugalalmát is biztosítja.

A napirend függ a gyermekcsoport életkori összetételétől, fejlettségétől, szükségleteitől, de befolyásolják az évszakok, a csoportlétszám és egyéb tényezők (pl.: bölcsőde nyitása, zárása) is.

Kialakításának további feltételei a személyi állandóság (saját gondozónő-rendszer), a tárgyi feltételek, a jó munkaszervezés, a kisegítő személyzet összehangolt munkája, a gyermekek otthoni életének, életritmusának lehetőség szerinti figyelembevétele.

A jó napirendet folyamatosság és rugalmasság jellemzi. Fontos a tevékenységek közötti belső arányok kialakítása, és az hogy a napirendet a gyermekcsoport kisgyermeknevelői alakítsák ki.

A bölcsődei nevelés tervezését, valamint a gyermekek megismerését és fejlesztését különböző, a bölcsődei kisgyermeknevelők által készített feljegyzések, és dokumentumok szolgálják (pl.: csoportprogramok).

Napirendünk kialakításánál igyekeztünk szem előtt tartani, hogy a legtöbb időt a játékra fordítsuk. Lehetőség szerint legyen rendszeres a komplex foglalkozásokra szánt idő, figyelembe véve a játékba integrált tevékenységekkel elsajátítható ismereteket. A csoportok kisgyermeknevelői maguk dönthetnek arról, hogy egy-egy napon mely tevékenység kap nagyobb hangsúlyt.

10.GYERMEKÉLELMÉZÉS BÖLCSŐDÉNKBEN

Programunk kialakításánál figyelembe vettük, hogy a gyermek nem „kis felnőtt” és teljesen más az ő étrendje, mint a felnőtté. A helyes étrend összeállítása mellett ügyelünk arra is, hogy a fejlődéséhez szükséges táplálékot jó étvággal, örömmel és korának megfelelő módon, esztétikus környezetben, kulturáltan fogyassza el.

Ezeket a szempontokat munkánk során következetesen és fokozottan szemelőt tartjuk.

Nap, mint nap tapasztaljuk, hogy a bölcsődébe kerülő gyermekek szüleinek az egyik legtöbb gondot a gyermek étkezése okozza.

A szülőkkel történő megbeszéléseink során, ha az étkezés kerül szóba, sokszor ezeket halljuk:

- „Étvágytalan.”
- „Nem szeret enni”.
- „Keveset eszik.”
- „A főzeléket nem szereti.”
- „Válogatós.”
- „Nem asztalnál ülve, hanem játék közben eszik.”
- „Főétkezéseket kihagyja, de egész nap azért „eszeget” és „iszogat”.”

A bölcsődébe kerülés után, az első hetekben még a szülők által elhangzottak tapasztalhatók, de később a legtöbb gyermeknél kedvező változás következik be. A gyermekeknek az étkezés örömet okoz, ezáltal egész napja vidámabb. Minél kellemesebb számára a táplálkozás és az azzal kapcsolatos körülmények, annál jobb kapcsolata alakul ki azzal a felnőttel, aki a táplálékot nyújtja. A szülő, ha tapasztalja, hogy gyermeke szívesen fogyasztja a főzeléket, súlya gyarapodásnak indul, jobb lett az étvágya, akkor bizalommal fordul bármilyen problémával a kisgyermeknevelőhöz, mert látja, hogy példamutató nevelő munkájával, türelmével és szeretetével az a célja, hogy a gyermek érdekeit szolgálja.

11.AZ ELLÁTÁS IGÉNYBEVÉTELÉNEK MÓDJA

A bölcsődébe a gyermek 20 hetes korától 3 éves korának betöltéséig, illetve annak az évnek december 31. napjáig vehető fel, amelyben a gyermek a 3. életévét betölti. Fogyatékkal élő gyermek az 5. életév betöltéséig, illetve annak azon év december 31-ig vehető fel, melyben a gyermek az 5. életévét betölti. Bölcsődénkbe azok a gyermekek vehetők fel, akik újpesti lakcímmel rendelkeznek, és életvitelszerűen Újpesten tartózkodnak. A felvétel a szülő írásbeli kérelme alapján történik, melynek módját, határidejét és rendjét az Újpesti Önkormányzati Bölcsődék Intézménye minden évben közzé teszi a www.ujpestibolcsik.hu honlapcímen.

A felvételt nyert gyermekek szülei a számukra tartott értekezleten kapnak tájékoztatást a bölcsődei életéről és az igénybevétel további módjáról, majd megkezdik gyermekük beszoktatását a bölcsődébe.

12.A BÖLCSŐDE SZOLGÁLTATÁSÁRÓL SZÓLÓ TÁJÉKOZTATÁS HELYI MÓDJA

12.1. Nyilvánosság

A szülők számára kötelességünk lehetőséget biztosítani arra, hogy bármikor nyomon követhessék gyermekük bölcsődei ellátását, ezáltal betekintést nyerhetnek a mindennapos nevelői, gondozói munkába. Illetve alkalom nyílik a bölcsődében használt dokumentációk megtekintésére, a Szervezeti és Működési Szabályzat, Szakmai Program megismerésére.

A nyilvánosság az Újpesti Önkormányzati Bölcsődék Intézménye honlapján (www.ujpestibolcsik.hu) és közösségi oldalon feltüntetett információk által valósul meg.

12.2. Kapcsolattartás a szülőkkel

A szülők és a bölcsőde folyamatosan, kölcsönösen tájékoztatják egymást a gyermek fejlődéséről. Ez alapvető fontosságú a személyre szóló bölcsődei nevelés, gondozás kialakításában, és a családokat is segíti a gyermek nevelésében.

A tájékoztatás mindig őszinte, hiteles, személyes hangvétellű, etikai szempontból megfelelő, az érintettek személyiségi jogait tiszteletben tartó.

A kapcsolattartásnak, tájékoztatásnak több formáját alkalmazzuk:

- beszélgetések érkezéskor és hazamenetelkor,
- szülői értekezlet: hagyományos értekezletek, szülőcsoportos beszélgetések.
- hirdetőtábla,
- üzenőfüzet,
- nyílt napok, közös programok, melyek hagyománnyá váltak
- időpont-egyeztetés utáni egyéni beszélgetés,
- kérdőívek kitöltése, vélemények gyűjtése
- honlap, közösségi oldalak

Szülőcsoportos beszélgetések

Olyan tematikusbeszélgetések, melyek a csoportos kisgyermeknevelők vezetnek a csoportba járó gyermekek szüleit foglalkoztató nevelési témáról. A problémák megosztása, egymás meghallgatása segíti a szülői kompetenciaérzés megtartását. Lehetőség van az egymástól

hallott helyzetkezelési módok továbbgondolására, ezáltal a saját viselkedésrepertoár bővítésére. A kisgyermeknevelői indirekt megerősítések pozitív irányba befolyásolják a szülők nevelési szokásait.

Szervezett programok

A szervezett programok a családok igényeihez igazodó többlet-lehetőségek a családok segítése, a szülői kompetencia növelése és a család és a bölcsőde közötti kapcsolat erősítése érdekében. Rendezünk „Zsíros kenyér party”- t az újonnan felvett gyermekeknek és szüleiknek a gondozási év elején, augusztusban. Mikulás várást és adventi készülődést a közös nyitott délutáni „mézeskalács” készítéssel, sütéssel decemberben. Télbúcsúztatónk és tavaszköszöntőnk a közös „Farsangi” készülés nyílt délutánokon, majd „farsangolás” februárban.

13.AZ ELLÁTOTTAKÉS A SZOLGÁLTATÁST VÉGZŐK JOGAINAK VÉDELME

13.1. Az ellátottak jogainak védelme

Az Érdekképviselői Fórum célja a mélyebb megbeszélést igénylő szülő és kisgyermeknevelő közti konfliktus megoldása. A szülők érdekeit szülőcsoportos beszélgetéseken demokratikus formában megválasztott képviselő védi. A kisgyermeknevelők érdekeit a munkatársi megbeszéléseken szintén demokratikus formában választott kisgyermeknevelő végzi.

A további jogokat a Házi rend tartalmazza, melynek tudomásulvételét a szülők aláírásukkal igazolják.

13.2. A szolgáltatást végzők jogainak védelme

A jogokat és kötelességeket a Szociális Munka Etikai Kódexe tartalmazza. Az ellátást végzők jogairól az Újpesti Önkormányzati Bölcsődék Etikai Kódexe ad tájékoztatást, mely bárki számára elérhető és munkába lépéskor ismertetünk, tudomásulvételét aláírásukkal igazolják a dolgozók.

14.ZÁRSZÓ

Mindannyiunknak szükségünk van célokra, hiszen azok segítenek abban, hogy összeszedettek maradjunk, és olyasmit adnak, amire várhatunk. (Davis B. Agus)

Bízom abban, hogy a Szakmai Program iránymutató, valamint segíti a szakmai fejlődést, a kisgyermeknevelés jó gyakorlatának alkalmazását a mindennapokban.

A fenntartói legitimáció után a program életbe lép.

Program hatálya: 2015. – 2018.

Módosítása a 15/1998. NM rendelet alapján történik.

Aktualizálása folyamatos.

Felülvizsgálat esedékessége: 3 év.

Bölcsoede bélyegzőjének lenyomata:

Bölcsoedevezető aláírása:

Husztai Mariann

Bölcsoedevezető

15.IRODALOMJEGYZÉK

1. Az egészséges csecsemő és gyermek fejlődése és gondozása. Szerk.: Dr. Pikler Emi. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1978.
2. Bölcsőde a családdal a kisgyermekért. Szerk.: Rónainé F. Mária. Családpolitikai füzetek, 1994.
3. Dr. Hagymási Katalin: Válogatás a nevelés néhány gyakorlati kérdéséhez. Bessenyei György Kiadó, Nyíregyháza, 1994.
4. Korintus Mihályné Dr. – Dr. Nyitrai Ágnes – Rózsa Judit: Játék a bölcsődében – módszertani levél. Kapocs füzetek. NCsSzI, Budapest, 2003.
5. Keményné Dr. Pálffy Katalin: Bevezetés a pszichológiába. Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.
6. Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 2004.
7. Intézményvezetők könyve. Szerk.: Paál György. Pénzügyi Tájékoztató Iroda Kft, 2008.

16.MELLÉKLETEK

16.1. Megállapodás

16.2.Házirend

